

URBAN LAB JAKO MIEJSKA PLATFORMA DO ZARZĄDZANIA INNOWACJAMI

Sylwia WRÓBEL¹, Wiktoria WIŚNIEWSKA²

1 Politechnika Śląska, Gliwice, sylwwo609@student.polsl.pl

2 Politechnika Śląska, Gliwie, wiktwis087@student.polsl.pl

Streszczenie: Pierwsza wzmianka o platformach Urban Lab pojawiła się w MIT (Massachusetts Institute of Technology) w 1995 r. Był to innowacyjny program miejski służący wprowadzeniu trwałych rozwiązań podnoszących jakość projektowanej technologii dla społeczeństwa. Późniejsze etapy rozwoju zaczęły się przekształcać pod kątem rozwiązywania współczesnych problemów środowiskowych i ekonomicznych, łącząc je z partycypacją społeczną. Niniejsze opracowanie ma na celu zbadanie zjawiska tworzenia się platform miejskich, jak również ich charakterystykę i powiązania z przykładami zagranicznymi. Artykuł ma charakter przeglądowy i opiera się na tekstach naukowych dotyczących zrealizowanych Urban Labów, procesu powstawania i późniejszego funkcjonowania.

Słowa kluczowe: urban lab, lokalni działacze, smart city, partycypacja, zarządzanie, laboratorium miejskie, poczwórna helisa

URBAN LAB AS A CITY PLATFORM FOR MANAGING INNOVATIONS

Abstract: The first mention of Urban Lab platforms appeared at MIT (Massachusetts Institute of Technology) in 1995. It was an innovative urban program aimed at introducing sustainable solutions to improve the quality of designed technology. Later stages of Lab development began to transform in terms of solving contemporary environmental and economic problems, combining them with social participation. This work aims to investigate the phenomenon of

the formation of urban platforms, as well as their characteristics and connections with foreign examples. The article is a review and is based on scientific texts about the completed Urban Labs, their formation and subsequent functioning.

Keywords: urban lab, local activists, smart city, participation, city laboratory, user-innovation, quadro helix

1. Wstęp

Rośnie świadomość, że miasta zmagają się ze złożonymi problemami środowiskowymi i wymagają wielorakich, interdyscyplinarnych podejść, aby przezwyciężyć te wyzwania. Urban Laby to współczesne formy współpracy zbiorowej pojawiające się w odpowiedzi na tę potrzebę. Są to platformy, które tworzą miejsce do eksperymentowania i kształtowania wiedzy różnych podmiotów współpracujących podczas projektowania dóbr i usług. Wyniki ich badań można oceniać w czasie rzeczywistym. Urban Laby mają różnorodne cele, dodatkowo są inicjowane przez różne grupy interesariuszy i tworzą różnego rodzaju partnerstwa. Laboratoria miejskie stanowią formę eksperymentalnego zarządzania, w ramach którego użytkownicy miasta opracowują, rozwijają i testują nowe technologie, produkty i usługi w celu wypracowania innowacyjnych rozwiązań problemów (Voytenko, 2016). Do sprawnego działania platform miejskich ważne jest działanie zgodne z koncepcją poczwórnej helisy (ang. quadro helix). System ten wywodzi się z modelu triple helix, który został wprowadzony w 1995 r. przez Etzkowitz i Leydesdorff. Opierał się on na nieliniowym modelu, który zastępuje modele oparte na „market pull” lub „technology push”. Jak podają L. Leydesdorff i H. Etzkowitz, potrójna helisa jest modelem innowacji, który obejmuje wzajemne złożone relacje zachodzące w procesie tworzenia wiedzy pomiędzy trzema rodzajami podmiotów: ośrodkami naukowymi (uniwersytety, ośrodki badawczo-naukowe, instytucje wspierające), przemysłem (przedsiębiorstwa) i rządem (Leidesdorff, 2012).

W modelu potrójnej helisy brakowało jednego aktora – odbiorcy. Quadruple Helix to zatem model, w którego skład wchodzi: władze miasta, mieszkańcy, instytucje naukowe oraz biznes (Bień et al., 2020). Podkreśla on wartość i znaczącą rolę społeczności, które są użytkownikami innowacyjnych systemów. Model poczwórnej helisy pozwala na analizę interakcji czterech helis i badanie ich wpływu na wzrost gospodarczy generowany przez ciągłe innowacje. Model QH (Quadruple Helix) opisuje nowoczesne środowisko gospodarcze i pozwala zauważyć, że całe społeczeństwo jest zaangażowane w ten proces. Jest on rezultatem współtworzenia w obrębie czterech helis połączonych za pośrednictwem sieci, partnerstw i symbiotycznych relacji (Afonso et al., 2012). Modelowo działający Urban Lab składa się z wyżej wymienionych interesariuszy, bez względu na wybranego lidera labu, ale z założeniem, że najważniejszą grupą docelową będzie obywatel.

Na całym świecie liczba Urban Labów stale rośnie, szczególnie w ostatnich 10 latach. Mimo, że obecnie nie w każdym dużym mieście znajduje się Urban Lab z pewnością w najbliższych latach może się to zmienić. Jest to spowodowane wzrostem zainteresowania partycypacją społeczną w zarządzaniu innowacjami miejskimi i wspólnym rozwiązywaniu lokalnych problemów. Zauważono, że wykorzystując doświadczenie mieszkańców łatwiej zbiera się wartościowe dane i efektywniej wprowadza się zmiany dotyczące np. problematycznych dzielnic.

Idea organizacji platform miejskich, mimo iż jest względnie nowa, została zaprezentowana w bogatej literaturze badającej jej skuteczność, etapy działań czy wyjaśnienie koncepcji. Na gruncie polskim temat ten jest jednak dość nowy, więc nie jest łatwo znaleźć publikacje poruszające te kwestie. Jak dotąd pilotażowe programy Urban Labów zostały wprowadzone w dwóch polskich miastach – w Rzeszowie oraz w Gdyni. Swoje początki zawdzięczają władzom miasta, które powołały platformy miejskie dzięki funduszom z Ministerstwa Finansów i Polityki Regionalnej (Bień, Jarczewski, Piziak 2020). Za granicą, szczególnie w Holandii i Belgii, tendencje tworzenia Urban Labów są wyraźnie dostrzegane i opisywane.

Głównym celem artykułu jest analiza realizowanych programów – począwszy od pilotażowego w MIT (Massachusetts Institute of Technology) – aż do współczesnych form spotykanych również w polskich miastach oraz prezentacja zmian, które nastąpiły w nich w ostatnich latach. W pracy oparto się na przeglądzie literatury naukowej z uwzględnieniem istotnych słów kluczowych w wyszukiwarkach typu: Researchgate, Google Scholar oraz Sciendo¹.

2. Określenie Urban Lab

Koncepcja Urban Lab wywodzi się z bardziej rozbudowanej idei Smart City, jednak nie opiera na popularnym niegdyś aspekcie technologiczno-deterministycznym, a na podejściu skoncentrowanym na obywatelach (de Lange & de Waal, 2013). Samo pojęcie Urban Lab nie jest precyzyjnie określone. M.Bień i jego zespół zauważyli i uznali za problematyczny brak jednej, głównej definicji pojęcia, jak również jego nazewnictwa. Uważają oni, że Urban Laby to platforma współpracy do planowania, projektowania i testowania innowacji społecznych i technologicznych, ale w czasie rzeczywistym i z udziałem aktywnych mieszkańców (Bień et al., 2020).

Tukiainen i in. (2015, s. 18) używają nazwy Urban Living Lab i wykazują, że jest to swoisty system, skonstruowany po to, by mógł służyć eksperymentowaniu i współtworzeniu wraz

¹ Praca powstała w ramach projektu "Politechnika Śląska nowoczesnym europejskim uniwersytetem technicznym" współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, III Oś priorytetowa Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju, Działanie 3.5 Kompleksowe programy dla szkół wyższych, w ramach umowy o dofinansowanie POWR.03.05.00-00-Z305/18-00.

z odbiorcą rozwiązań. Ponadto oznacza to system, w ramach którego użytkownicy końcowi, tj.: naukowcy, firmy i instytucje publiczne, wspólnie badają, projektują i zatwierdzają nowe, a przede wszystkim innowacyjne produkty, usługi oraz rozwiązania, które mają służyć im samym.

Voytenko (2016, s. 45) określił Urban Living Lab jako formę zbiorowego zarządzania miastem i eksperymentowania w celu sprostania wyzwaniom związanym ze zrównoważonym rozwojem i możliwościami stwarzanym przez urbanizację. Inicjowane są różne cele przez odrębnych aktorów tworzących partnerstwa. Zwrócił uwagę na eksperymentalną formę zarządzania laboratoriami miejskimi, w ramach którego interesariusze miejscy opracowują, rozwijają i testują nowe technologie, produkty i usługi w celu wypracowania innowacyjnych rozwiązań problemów, szczególnie związanych ze zmianami klimatu.

Urban Living Laby są definiowane w publikacji JPI Urban Europe Veeckman, van der Graaf (2015), jako forma interwencji w celu osiągnięcia założeń zrównoważonego rozwoju w mieście. Mogą być też szeroko rozumiane jako fora innowacji stosowane do opracowywania nowych produktów, usług i procesów, wykorzystujące metody pracy integrujące ludzi w całym procesie rozwoju, jako użytkowników i współtwórców. Celem ich działań jest eksploracja, badanie, eksperymentowanie, testowanie i ocena nowych pomysłów, scenariuszy, procesów, systemów, koncepcji i kreatywnych rozwiązań w rzeczywistych kontekstach. Autorzy zwrócili uwagę na postrzeganie Urban Living Lab jako przestrzeni zaprojektowanych do interakcji między kontekstem a procesem badawczym w celu przetestowania, opracowania innowacji społecznych, jak również nowej technologii w budynku lub infrastrukturze.

W literaturze Urban Laby są spostrzegane jako ekosystemy otwartych innowacji, tj. miejsca promowane przez firmy lub instytucje lokalne lub też spontanicznie tworzone przez aktywnych mieszkańców, w których omawiane są bieżące problemy i wyzwania związane z rozwojem miasta, a także mogą być projektowane, opracowywane i wdrażane innowacyjne rozwiązania (Scozzi, 2017). Termin Urban Lab może również odnieść się do wykorzystania publicznej przestrzeni miasta, czyli ulic, budynków lub wyznaczonych dzielnic do stworzenia aktywnego laboratorium, w którym firmy mogą pilotażowo wdrażać produkty i usługi oraz dokonywać ich ewaluacji przed wprowadzeniem na rynek (Almirall i in. 2014, s.394).

3. Geneza, inspiracje i założenia programu

Urban Lab, City Lab, Smart Lab, Tech-Lab to wiele pojęć, pod którymi występuje jedna koncepcja, która swoją genezę ma w 1990 r. (Bień et al., 2020). Pierwotnie pojęcie Living Lab odnosiło się do potrzeby poprawy środowiska naturalnego. Pierwsza pozycja w literaturze naukowej, która przytacza pojęcie living lab to „Operation Research”. Kryje się pod nim eksperyment społeczny wykonany przez studentów uniwersytetu Drexel w USA

(Steve et. al, 1991). Celem zajęć studentów wyższej szkoły było wykorzystanie swojej nabytej wiedzy i umiejętności do analizy stanu dzielnicy South Street w Filadelfii. Zwyczajowo wcześniej wykorzystywano dane uzyskane przez badanie statystyk, analizy map czy artykułów. System opierał się na informacjach, które nie zawierały wiedzy na temat rzeczywistych potrzeb mieszkańców South Street. Zadaniem studentów było otwarcia nowego programu, o nazwie Living Lab. Można stwierdzić, że był to jeden z pierwszych programów partycypacji społecznej, polegający na osobistym ankietowaniu i spisywaniu raportów ze spotkań z mieszkańcami. Uzyskane uwagi od mieszkańców trafiały do multidyscyplinarnych grup studenckich, które podejmowały się prób złagodzenia konfliktów, wprowadzając dopasowane indywidualne rozwiązania. Pierwotnym założeniem projektu nie było utworzenie lokalnych platform miejskich, lecz zmiana dydaktyki, wprowadzenie nauki poprzez działanie „learning by doing”. Skutkiem programu studenckiego było zaadaptowanie koncepcji Living Lab w 1995 roku przez Williama J. Mitchell, z MIT Media Lab i Szkoły Architektury (LupP, and Zingraff-Hamed, 2020). Zainspirowani ideą partycypacji społecznej stworzyli przestrzeń dla konsumentów do testowania i oceny nowych technologii. Zdobytą wiedzę od użytkowników wykorzystali jako bazę danych do tworzenia innowacyjnych aplikacji. Analizując zamierzone cele i efekty można nazwać wykonane działania jako badania rynkowe potrzebne do osiągnięcia celów. Po analizie współczesnych publikacji naukowych na temat labów można zauważyć, że wraz z upływem lat nazwa Living Lab zaczęła ewoluować i została zaadaptowana przez inne dziedziny nauki. Przy zmianie organizatorów nastąpiła zmiana interesariuszy i podjęcie, dlatego jego naturalnym następstwem było nadanie odpowiednich nazw do programów. Pilotażowy program zorganizowany przez Williama J. Mitchell współcześnie uzyskałby nazwę Techno Lab, w celu wyróżnienia aspektu technologicznego w programie.

Obecne koncepcje rozwoju miast opierają się na zrównoważonym rozwoju, generowaniu zmian systemowych w organizacji infrastruktury miejskiej i środowiska oraz wprowadzeniu nowych partnerów do nowoczesnych inwestycji miejskich. (Castelno, 2016). Projekt i plan na miasto kreuje się indywidualnie, zależnie od potrzeb i charakteru miejsca. Dzięki innowacyjności platformy jest ona rozwiązaniem dla interesantów przez możliwość sprawdzania różnego rodzaju eksperymentów na “żywym” organizmie (Puerari, 2018).

Sama technika była zapożyczona z sektora korporacyjnego, w którym to wykorzystywano ją do wprowadzania innowacyjnych produktów bądź usług często powiązanych z technologiami (Almirall, and Wareham, 2011), (Bilgram, BraM I vOIGL, 2008), (Chesbrough, 2003). Bazą założenia była transformacja holenderskich technik otwartych innowacji kierowanych przez użytkowników z laboratorium badawczego do usług korporacyjnych i rozwoju produktów (Hippel, 1986, 2005) Pracując nad technologiami, w przypadku których nie można było przewidzieć potencjalnych zastosowań, w zaawansowanych, dużych firmach, opracowano bardziej otwarte i eksploracyjne techniki we współpracy z użytkownikami, aby rozwijać i eksperymentować z tworzeniem nowych

producentów i usług. W technikach tych zauważono, że sami użytkownicy mogliby być aktywni we współtworzeniu nowych aplikacji bądź usług.

4. Urban Lab w Polsce

W Polsce Urban Lab to pilotażowe narzędzie realizowane w Instytucie Rozwoju Miast i Regionów wdrożone w 2019 roku w celu poprawy życia mieszkańców. Jest ono zgodne z ideą Smart City i bazuje na wiedzy ekspertów oraz doświadczeniu zagranicznych platform.

4.1 Urban Lab Gdynia

Polski pilotażowy program Urban Lab został założony w Gdyni jako rozwiązanie trzyletnie, mające na celu rozwój kapitału społecznego oraz sprostanie wyzwaniom stojącym przed współczesnymi miastami. Filip Springer – członek grupy strategicznej Urban Lab Gdynia – zaznaczył, że trzeba budować myślenie wspólnotowe w walce z zagrożeniami, które są wyzwaniami w dzisiejszych czasach (Laboratorium Innowacji Społecznych, 2020).

Oznacza to, że program został wdrożony, aby usprawnić procesy myślenia strategicznego oraz wzbogacić perspektywę rozwiązania problemów za pomocą zarządzania z wykorzystaniem poczwórnej helisy.

Przy wsparciu Instytutu Rozwoju Miast i Regionów powstała grupa strategiczna zarządzająca i wyznaczająca kierunki rozwoju działalnością labu. W jej skład wchodzi eksperci zarządzania miastem poszukujący nowych rozwiązań dla miast. Do zarządzania grupą strategiczną powołany został zespół liczący trzynastu członków różnych dziedzin i organizacji, których celem jest doradzanie, udzielanie rekomendacji oraz analiza efektów podjętych działań. Dzięki temu jest możliwa kontrola efektów oraz modyfikowanie działań pod lokalne potrzeby. W zarządzanie również zostały zaangażowane władze miasta z prezydentem Gdyni – Wojciechem Szczurkiem. Chociaż idea została zapożyczona z zachodu, od dwóch lat trwa proces dostosowania programu do warunków lokalnych, w celu zapewnienia skutecznych i efektywnych działań (Kaszur, 2020).

Gdyńskie i rzeszowskie Urban Laby zostały założone na podobnym modelu i powstały w podobnym czasie. W pierwszym roku działania została powołana grupa lokalnych ekspertów z określonych dziedzin do diagnozy obszarów tematycznych. Każdy obszar tematyczny posiada swój własny zespół, z którym mogą kontaktować się interesariusze. Grupy Strategiczne są odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków działań, rozwiązujących konkretne problemy w określonych obszarach tematycznych. (Laboratorium Innowacji Społecznych, 2020).

Inkubator innowacji to program, którym zostały objęte i zrealizowane dwa pierwsze projekty – Pomysł na Miasto oraz Program Kompetencji Miejskich, gdzie zostały przeprowadzone szkolenia dla chętnych mieszkańców, w ramach których można było zdobyć wiedzę z zakresu zarządzania na poziomie lokalnego działacza, odkryć własną drogę jako innowatora oraz

poznać techniki partycypacji społecznej. Podnoszenie kwalifikacji mieszkańców przyczyniło się do zwiększania świadomości otaczającego środowiska i poszerzenie pomysłów na innowacje miejskie, co sprzyja rozwojowi równoległej koncepcji Smart City. Innym cieszącym się popularnością programem jest Urban Café. Jest to założona w Gdyni oraz Rzeszowie przestrzeń do wspólnych debat, warsztatów, wykładów czy filmów. Specjaliści zarządzający projektem podają że to nie jest kawiarnia, a platforma służąca do łączenia wiedzy i zaangażowania uczestników oraz przestrzeń łączenia praktycznych rozwiązań z rzeczywistością (Laboratorium Innowacji Społecznych, 2020). Dodatkowo w ramach działalności inkubatora dostępne są dla działaczy różne formy szkoleń jako forma wsparcia w wykonywanych działaniach.

Analizując działalność Urban Labu w Gdyni można zauważyć, że przez pierwszy rok był on skupiony przede wszystkim na spotkaniach poświęconych problematyce społeczno-przestrzennej. Poruszane zostały problemy związane z gentryfikacją, zmianami klimatycznymi, partycypacją, przestrzenią miasta oraz problematyką ubóstwa. Pierwsze sukcesy projektu można zawdzięczać skrupulatnym badaniom efektów po spotkaniach oraz faktem istnienia wielu zagranicznych przykładów, które zostały dopasowane do warunków lokalnych przed rozpoczęciem eksperymentu.

4.2 Urban Lab Rzeszów

W Rzeszowie znajduje się druga tego typu organizacja w Polsce, która działa od 9 października 2019 roku. Urban Lab Rzeszów z założenia ma być otwarty dla wszystkich mieszkańców zainteresowanych funkcjonowaniem ich miasta i wypracowywaniem rozwiązań mających głównie w założeniu działalność w obszarach tematycznych związanych z transportem w mieście (w tym także z elektromobilnością) oraz wdrożenie rozwiązań służących udostępnianiu danych miejskich, w tym stworzeniu platformy internetowej. Ważnym założeniem projektu jest także transfer wiedzy i dobrych praktyk pomiędzy laboratoriami w Rzeszowie i w Gdyni, a docelowo także z innych polskich miast.

Podobnie jak w Gdyni w Rzeszowie również Prezydent Miasta powołał tzw. Grupę Strategiczną, składającą się z przedstawicieli samorządu Rady Miasta, pracowników instytucji naukowych, ekspertów z organizacji pozarządowych i biznesowych, a także osób decyzyjnych w najważniejszych pionach administracji zaangażowanych w projekt. Zgodnie z założeniami projektu, grupa ekspertów określiła obszary tematyczne, wokół których skupiają się działania Urban Lab Rzeszów w danym roku. Do każdego z tych obszarów powołane zostały Zespoły Tematyczne, które stanowią integralną część działalności Urban Lab Rzeszów.

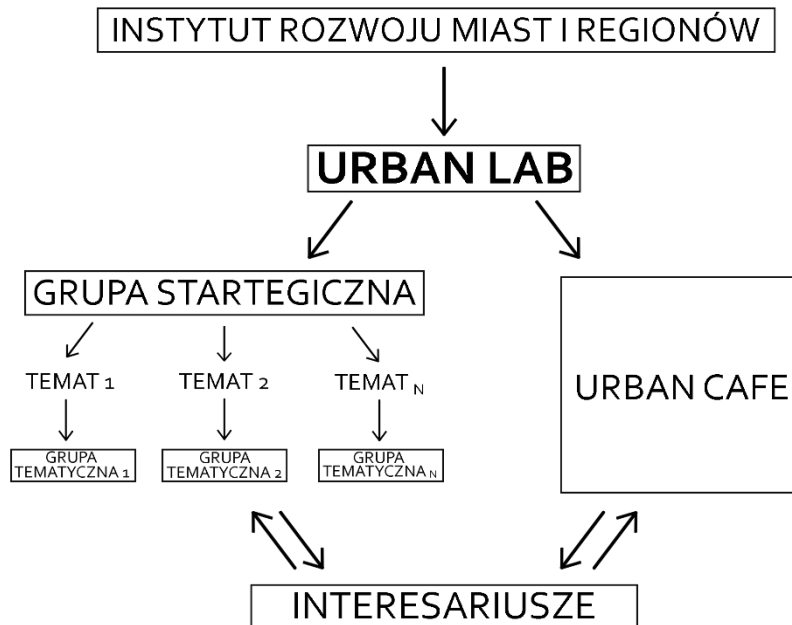
Ciekawym pomysłem zachęcających, czasami nawet biernych, mieszkańców miasta na angażowanie się w jego kształtowanie, jest idea nazywana „kawa za pomysł na miasto”. Każdy może przyjść i przy kawie porozmawiać z osobami z organizacji o swoich pomysłach, problemach w funkcjonowaniu miasta, i sposobie ich rozwiązania. Urban Café to fizycznie

istniejąca przestrzeń kreatywna. Z założenia ma w niej dochodzić do wymiany myśli, koncepcji, idei usprawniających życie w mieście. Pozwala to na aktywizację społeczną i realne uczestnictwo mieszkańców w procesach decyzyjnych miasta. W miejscu tym odbywają się również liczne seminaria, wykłady, szkolenia, konferencje, warsztaty, zawsze dotyczących przestrzeni miejskiej i otwartych dla wszystkich zainteresowanych. Nie jest łatwą sprawą ocena dotychczasowego funkcjonowania platformy, gdyż w pełni działała przez kilka miesięcy. Jej zakres i możliwości zostały ograniczone przez pandemię, która trwała przez dłuższy czas funkcjonowania.

Według oficjalnych danych Instytutu Rozwoju Miast i Regionów już z początkiem roku 2019 deklarowano ponad półroczne działanie koncepcji Urban Lab. W lutym tego samego roku została podpisana umowa z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju na realizację projektu pod tytułem: „Urban Lab jako pilotażowe narzędzie poprawy jakości życia mieszkańców miast zgodnie z ideą „Smart City”, jak również z Miastem Gdynia na stworzenie pierwszego z nich w ich mieście. Sama instytucja będzie pełniła rolę doradczą w tym projekcie i opiekę merytoryczną nad miastami, w których będzie realizowany projekt. Warto też zauważyć, że głównym źródłem finansowania są dotacje unijne, a w dużo mniejszym stopniu pieniądze państwa.

Na początku roku 2020 organizacja Urban Lab została doceniona na polskiej arenie. Platforma została finalistą konkursu „Innowacyjny Samorząd”, zorganizowanego przez Serwis Samorządowy PAP. Zgłoszono do niego ponad 300 projektów zrealizowanych przez polskie samorządy. Głównymi kryteriami oceny konkursowych zgłoszeń było nowatorstwo zastosowanego rozwiązania i rezultaty jego wdrożenia. Przywołując definicje i założenia Urban Lab zastanawiający jest fakt prowadzenia jedynie dwóch laboratoriów miejskich w Polsce. Polscy obywatele są mało zaangażowani w sprawy społeczne, jak również nie ufają organizacjom. Z sondażu Stowarzyszenia Klon/Jawor i Grupy 4P jednak wynika, że rośnie przekonanie o uczciwości organizacji. Kończy się myślenie o nich jako sposobie na zarobek. Zmiany w podejściu do podobnych spraw to długi proces, który trwa, a na widoczne rezultaty trzeba poczekać.

Podczas robienia przeglądu literatury naukowej zauważyć można, że miasta cieszące się największą popularnością partycypacji społecznej chętniej wprowadzają innowacyjne programy służące dialogowi z mieszkańcami. Jednym z takich miast jest niewątpliwie Gdynia. Na tle polskich miast charakteryzuje się długoterminową polityką wspierania rozwoju mieszkańców. W strukturze władz miasta można zauważyć specjalistyczne jednostki zajmujące się innowacją skierowane do mieszkańców. (Kaszur, 2020). Nie dziwi więc fakt, że miasto to jako jedno z pierwszych wdrożyło platformę Urban Lab.

Schemat 1. System tworzenia i działania Urban Lab na podstawie miast Gdynia i Rzeszów. Opracowanie własne.

Wyżej ukazany schemat obrazuje system wdrażania platformy w dwóch polskich miastach. W Gdyni tak jak i w Rzeszowie Urban Laby powstały przy wsparciu Instytutu Miast i Regionów. Każdy Urban Lab wyznacza grupę strategiczną składającą się ze specjalistów specjalizujących się w różnych dziedzinach. Ci natomiast kreują roczny plan i listę zagadnień do opracowania. Do każdego z nadanych tematów przyporządkowana jest mniejsza grupa tematyczna. Wraz z pomocą interesariuszy rozwiązują pojawiające się problemy. Urban Cafe jest to osobna przestrzeń zrzeszająca bezpośrednio społeczeństwo i wszystkich członków organizacji. Sama problematyka przez nią podejmowana jest dowolna i nie musi być związana, z obranymi, rocznymi celami.

5. Urban Lab w europejskich miastach

Z danych uzyskanych w publikacji GAIA z 2018 roku wynika, że laboratoria miejskie w Europie zyskały swoją popularność dzięki poszukiwaniu nowatorskich form zarządzania miastami, w tym sposobów rozwiązywania złożonych problemów. Laboratoria są współtworzone jako eksperymentalne przestrzenie do radzenia sobie z kryzysami współczesnego świata i badane są z perspektywy nauk społecznych oraz zrównoważonego rozwoju. Opisanie kilku zagranicznych działających Urban Labów ma na celu ukazanie ciekawszych przykładów i następne porównanie ich do lokalnego, polskiego przedsięwzięcia.

Daje to możliwość zestawienia ich zakresu i oceny wdrażanych innowacji. Daty ich powstania, problemy, cele oraz inne rozwiązania mogą stać się inspirujące dla rodzimych Urban Labów.

5.1 Malmo, Szwecja

W Szwecji w ostatnich latach utworzono szereg miejskich laboratoriów. Ich zamiarem był rozwój procesów innowacyjnych w ramach wielostronnego partnerstwa w kontekście miejskim. Kilka miejskich laboratoriów skupia się na zrównoważonym rozwoju, który jest widocznym i ważnym celem w ostatnich latach. Dążą one do modernizacji i poprawy funkcjonowania społeczności miejskiej. Laboratoria te nie tylko wzmacniają lokalną gospodarkę, ale także lokalne środowisko i jakość życia (Bertolin, 2017).

Malmo to miasto przybrzeżne w południowej Szwecji, które przechodziło kryzys po erze industrializacji i załamania lokalnego przemysłu żeglugowego w latach 80. Postindustrialne miasta charakteryzują się licznymi pozostałościami poprzemysłowymi i problemami społecznymi np. bezrobocie. Na rewitalizację zdegradowanego obszaru potrzebne są ogromne nakłady finansowe. Jednak działania w kierunku zmiany infrastruktury, nie przynoszą wystarczających efektów. Jedynie aktywny udział samorządu w życiu mieszkańców, przedsiębiorców i uczelni wyższych pozwoli na wspólne wyprowadzenie z kryzysu. Inicjatywa przypominająca laboratorium miejskie została zainicjowana. Projekt polegał na wspieraniu różnorodnego podejścia do innowacji prowadzonych przez mieszkańców, firmy organizacje oraz uczelnie wyższe (Naumann et al., 2018).

Właściwym projektem labu był MIP (The Malmo Innovation Platform) powstał poprzez połączenie sektorów biznesowego, uniwersyteckiego oraz społeczności, które wspólnie pracowały w zakresie renowacji istniejących budynków mieszkalnych na południowym wschodzie miasta (Wirth et al., 2018). Renowacje mieszkań działały w ramach programu „Milion mieszkań”. Program zakładał nie tylko budowę mieszkań, ale też ożywienie społeczno-gospodarcze, które miało być siłą napędową przyszłego rozwoju. Znaczna część programu opierała się na nauce mieszkańców dobrych praktyk, takich jak współdziałanie, recykling, oszczędzanie energii itp. Miarą efektów programu miała być liczba nawiązanych partnerstw i powstałych innowacji. Pogłębianie współpracy generowało większą liczbę projektów, które skupiały się na rozwoju nowych technologii, otwieraniu się nowych usług i powstawania koncepcji biznesowych, czyli tworzenia nowych miejsc pracy (Wirth et al., 2018).

Działania były mierzone długofalowo, główny zarządzający czyli samorząd lokalny Malmo nie koncentrował się na natychmiastowych wynikach a stabilnym partnerstwie. Ostatecznie MIP opierał się na współpracy samorządu, mieszkańców, organizacjach lokalnych (szkoły i spółdzielnie), firmy oraz przedsiębiorstwa.

Przykładem kolejnego Living Labu jest Staplen – placówka mieszcząca strefę coworkingową, wystawową, warsztatową (zawierającą klika stacji samodzielnego budowania rowerów, stolarnie, szwalnie i drukarnie), strefę recyklingową i koncertową. Szereg zorganizowanych aktywności został skierowany dla osób działających w dziedzinie sztuki, technologii, edukacji rzemiosła i innowacji (Wirth et al., 2018). Laboratorium działa w ścisłej symbiozie z władzami miasta, które udostępniają budynek (z obszaru stoczniowego lat dziewięćdziesiątych) i częściowo finansują wypłaty pracowników, a w zamian otrzymuje „nowoczesnych mieszkańców”. Termin nowocześni mieszkańcy został wprowadzony w niniejszym tekście jako synonim obywateli zwiększających swój potencjał, interakcje społeczne oraz wymieniających się umiejętnościami. Wzajemna współpraca nadaje terenowi stoczniowemu nowe życie i zwiększa jego atrakcyjność w oczach deweloperów w efekcie powinna nastąpić całkowita regeneracja obszaru.

Przedstawione przykłady opierały się na strategii wzajemnego partnerstwa oraz aktywizacji poszczególnych sektorów wspólnymi działaniami. Przy tworzeniu projektów ważnym elementem była komunikacja, wzajemne relacjonowanie działań w celu ich doskonalenia. W ramach wyżej wymienionych aktywności, co roku otwierają się kolejne start-upy, które mobilizują firmy do podjęcia się eksperymentu, tym samym rozszerzając obszar zainteresowania na inne miasta.

5.2 Ghent, Belgia

Ghent Urban Living Lab jest uważany za ekosystem współpracy pozwalający na współtworzenie zrównoważonych przyszłościowych innowacji, które poprawiają jakość życia w mieście i wspierają rozwój gospodarki. Otwarte dane odgrywają kluczową rolę w tej organizacji. Są to dane, które mogą być swobodnie wykorzystywane i redystrybuowane przez każdego. Podlegają one tylko wymogowi przypisywania i udostępniania. Publikowane są na licencji a co za tym idzie, pozwalają na bezpłatne i wielokrotne jej wykorzystanie. Wpisuje się to w ogólny trend w kierunku otwartego i przejrzystego rządu.

Platforma nadzorowana jest przez władze lokalne a zarządzana przez Radę Miejską. Kluczowymi partnerami wchodzącymi w jej skład są: samorząd lokalny i jego partnerzy, iMinds (organizacja flamandzka wspierająca innowacje w mediach), główne uczelnie w znajdujące się w mieście, lokalne sieci i organizacje społeczne.

Organizacja ma już ponad 10-letnie doświadczenie w tej dziedzinie. Polega na sieci współpracy, która została utworzona między społecznością naukową, przedsiębiorstwami, sektorem publicznym, obywatelami i szerszą społecznością. Skupia się przede wszystkim na inteligentnych miastach, rozwoju usług związanych z Internetem w celu wspierania dalszego rozwoju Smart City. GLL służy jako platforma do nauki oraz jako środowisko testowe i programistyczne. GLL jest również aktywnym członkiem European Network of Living Labs. Ciekawym przedsięwzięciem jest organizowany corocznie Hackaton „Apps for

Ghent'', w ramach działań Ghent Living Lab, zorganizowane przez radę miasta, Open Knowledge Foundation Belgium, iMinds-MultiMediaLab i Ghent Web Valley. Z założenia Hackatony to krótkie imprezy podczas których programiści, projektanci i komputerowi amatorzy o różnym poziomie zaawansowania spotykają się fizycznie i intensywnie pracują nad tworzeniem oprogramowania w bardzo krótkim okresie czasu (zazwyczaj od dnia do tygodnia) (Zapico, et al., 2013). W tym przypadku zamysł łączy się z „kulturą twórców”, reprezentuje oparte na technologii kultury „zrób to sam” (DIY), która promuje idee, że każdy jest w stanie wykonywać różnorodne zadania, zamiast polegać na płatnych ekspertach lub specjalistach. W ten sposób hackatony rzucają wyzwanie modelowi technologii producent-konsument i uosabiają zdemokratyzowaną praktykę technologiczną, jednocześnie zabawę, użyteczność i ekspresję jednocześnie tworząc popyt na nowe rodzaje narzędzi i umiejętności (Tanenbaum, et al., 2013). Ich głównym celem jest stymulowanie zarówno obywateli, jak i specjalistów w mieście do pracy z otwartymi rządowymi zbiorami danych dostarczonymi przez miasto. „Apps for Ghent’’ jest zorganizowany jako eksperyment zainicjowany przez lokalnych urzędników państwowych (jako wewnętrzny inicjatywa oddolna). Dla samorządu te eksperymenty były pierwszym krokiem w kierunku utworzenia polityki otwartego rządu. Osadzone to zostało w długofalowej strategii. Namacalne wyniki eksperymentów są rzeczywiście wizytówką, ale również przyczyniają się do wyższego, bardziej zrównoważonego poziomu zmian.

Hackatony i Urban Living Laby należy w pierwszej kolejności uznać za przestrzenie do eksperymentowania i nauki. Ich wyniki są ważne dla urzędników, polityków i innych interesariuszy miasta. Przekonuje to do czerpanych korzyści, które z tego płyną. Pozwalają one wyraźnie ocenić innowacyjność pomysłów i dostępnych danych. Jednakże początkowo samorządy nie uznawały takiej formy na zrównoważoną inwestycję, dlatego to prywatni inwestorzy zainwestowali w tą działalność. W praktyce oznacza to, że obywatele są coraz częściej upoważnieni do samodzielnego podejmowania inicjatywy. Jednak inicjatywy te nie zastępują działań rządowych, raczej są ich uzupełnieniem. Samorząd stara się, natomiast nie kontrolować tych oddolnych innowacji. Daje możliwość do uczenia się i eksperymentowania poprzez ułatwianie współpracy i dostarczanie danych rządowych (Baccarneet al., 2015).

W tej platformie można zauważyć bardzo duże zaangażowanie poszczególnych filarów. Uczelnie razem z prywatnymi inwestorami i mieszkańcami starają się znaleźć odpowiedzi na potrzebny społeczne. Rolą urzędów państwowych jest natomiast mała ingerencja w pomysły, dawniej „wolnej ręki’’ i otwartej przestrzeni, jak również udostępnianiu danych rządowych. Ciągła obserwacja wyników eksperymentów daje motywację do dalszych działań. Z roku na rok można zauważyć rozszerzające się zainteresowania platformy iloraz nowych interesariuszy. W wielu artykułach Ghent Living Lab pojawia się jako przykład do naśladowania. Wpływ na to ma nie tylko długi czas trwania organizacji, lecz również

rozszerzający się zakres zainteresowań, dostosowywanie się do zmieniających sytuacji i ciągłe monitorowanie i publikacja wyników badań.

Obserwując zagraniczne platformy zauważa się dużą rolę otwartych danych. Zapewniają one korzyści społeczne i polityczne (np. przejrzystość i rozliczalność), korzyści ekonomiczne (np. wspieranie innowacji i przyciąganie działalności gospodarczej) oraz korzyści operacyjne (poprawa jakości danych, standaryzacja, portal danych i spójność).

Urban Laby powinny również stanowić część władzy wykonawczej i ujawniać sieci (interpersonalne i międzyorganizacyjne), infrastrukturę (np. sieci sensorowe), artefakty (np. kod i algorytmy) oraz wiedzę (np. dane badawcze) w celu zwiększenia łączności i pojemności w mieście (Lichtenthaler & Lichtenthaler, 2009). Platformy mogą w ten sposób wzajemnie się inspirować i ulepszać. Natomiast, sami uczestnicy są pomocni w projektowaniu i rozwijaniu innowacji oraz testowaniu nowych sposobów radzenia sobie z wyzwaniami związanymi przede wszystkim ze zrównoważonym rozwojem (Bulkeley, 2016), (Nyström et al., 2014).

6. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę złożoność wyzwań miejskich, Urban Lab zapewnia niezbędną platformę do tworzenia połączeń różnych dyscyplin i interesariuszy. Największą wartością zamysłu jest ogólna idea, która kładzie nacisk na uczenie się i wyciąganie wniosków. Na podstawie przytoczonych przykładów dłużej działających platform widać pozytywne skutki działalności tych organizacji. Zwykle miasta, które posiadające platformy rozwijają się lepiej, tworząc przyjazne środowisko nie tylko dla projektantów, lecz przede wszystkim dla społeczeństwa.

Mimo, iż polskie Urban Laby są tworzone na podstawie zagranicznych to wiele używanych tam założeń trudno jest wdrożyć w polskich miastach. Głównym powodem są różnice kulturowe, odmienna mentalność społeczeństwa oraz podstawowe podejście do rozwiązywania problemów. Badając działalność Urban Labów zauważa się szeroki zakres stosowanych programów, dopasowanych do różnorodnych użytkowników oraz potrzeb miejskich. Stawia się w nich na stopniowy rozwój, prowadzący do osiągnięcia zamierzonego celu. Zrozumienie wielorakiej dynamiki w tych aktywnych środowiskach jest niezbędne. Są one wynikiem złożonych działań społeczno-przestrzennego systemu zasobów, aktorów i zarządzania (Concilio, Molinari, 2014).

Kolejnym ważnym aspektem jest rola poszczególnych sektorów w Urban Labach oraz pozyskiwanych funduszach. Za granicą oprócz państwowych dotacji można zauważyć bardzo dużą rolę prywatnych inwestorów działających na rzecz miasta. W polskich Urban Labach głównymi środkami finansowymi są Fundusze Unijne. Brak wiedzy na temat funkcjonowania, a nawet samej świadomości o istnieniu Urban Labów uniemożliwia prywatnym inwestorom wspierania projektów. Prawidłowe funkcjonowanie platformy i jej rozwój jest uzależniony, w dużej mierze, od środków finansowych.

Ważne jest zatem rozpowszechnianie wiedzy na temat działalności Urban Labów i ich obopólnych korzyściach dla działaczy i miasta.

Bibliografia

1. Afonso, O., and Monteiro, S., and Thompson M. (2012). A Growth Model for the Quadruple Helix. *Journal of Business Economics and Management*, 3(15), pp. 849–865.
2. Baccarne, B., and Mechant, P., and Schuurman, D., and Colpaert, P., and De Marez, L. (2014) Urban socio-technical innovations with and by citizens. *Interdisciplinary Studies Journal*, 3(4), pp. 143-156.
3. Bień, M., and Ner, K., and Piziak, B., (2020) Urban laby jako eksperymentalne platformy współpracy interesariuszy miejskich – przegląd definicji oraz podejść do funkcjonowania tego instrumentu. *Urban Development Issues*, 68(1), pp. 5–13. <https://doi.org/10.51733/udi.2020.68.01>.
4. Bojdar, M., and Machnik-Słomka, J. (2014). Model potrójnej i poczwórnej helisy w budowaniu współpracy sieciowej dla rozwoju innowacyjnych projektów regionalnych. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie Politechnika Śląska*. 76, pp. 99-111.
5. Bożewicz, M., (2020). *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich. Komunikat z badań*. CBOS, Warszawa.
6. Castelnovo, W. (2016). Smart Cities Governance: The Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making. *Social Science Computer Review*, 34(6), pp. 724–39. doi:10.1177/0894439315611103.
7. Costa, O. (2018) Developing brownfields via public-private-people partnerships. *Nordregio*. doi:10.30689/R2018:1.1403-2503.
8. Elmqvist, T. (2018). The urban planet: knowledge towards sustainable cities. *Cambridge University Press*.
9. Guć, M., and Markowska, A., and Ziemann, K., and Krukowska, J., and Górski, P., and Żółkiewicz, M., and Wiczling, A., and Sobieniecka, D., and Król, E. (2020). *UrbanLab Gdynia. Poznajmy się na mieście*. Laboratorium Innowacji Społecznej, Gdynia.
10. Kaczmarek T., and Wójcicki M. (2015). Uspołecznienie procesu planowania przestrzennego na przykładzie miasta Poznania. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 77(1), pp. 219. doi:10.14746/rpeis.2015.77.1.12.
11. Kaszukur A. (2020). Urban Lab as a Tool for Joint Management in Cities. *Polish Political Science Review*, 8(2), pp. 37–46. doi:10.2478/ppsr-2020-0014.
12. Leydesdorff, L. (2012) The Triple Helix, Quadruple Helix, ..., and an N-Tuple of Helices: Explanatory Models for Analyzing the Knowledge-Based Economy? *Journal of the Knowledge Economy*, 3(1), pp. 25–35. doi:10.1007/s13132-011-0049-4.
13. Lupp, G. (2020). Living Labs—A Concept for Co-Designing Nature-Based Solutions. *Sustainability*, 13(1), pp. 188. doi:10.3390/su13010188.

14. Marvin S., Bulkeley H, Mai L., McCormick K., Voytenko Palgan Y., (2018). *Urban Living Labs: Experimenting with City Futures*, Routledge
15. Puerari, E. (2018) Co-Creation Dynamics in Urban Living Labs. *Sustainability*, 10(6), p.1893. doi:10.3390/su10061893.
16. Scholl, C. (2018) Transitioning Urban Experiments: Reflections on Doing Action Research with Urban Labs. *GAIA - Ecological Perspectives for Science and Society*, 27(1), pp. 78–84. doi:10.14512/gaia.27.S1.15.
17. Schuurman, D., and Mechant, P., and Marez De, L., and Baccarne, B. (2015). *The role of Urban Living Labs in a Smart City*. Paper presented at The XXV ISPIM Conference – Innovation for Sustainable Economy & Society, Dublin, Ireland.
18. Teemu, S., and Creazzo, L., and Griffon, A., and Bódi, Z., and Aversano, P. (2017). *Cities as Living Labs – Increasing the impact of investment in the circular economy for sustainable cities*. European Commission.
19. Von Wirth, T., and Fuenfschilling, L., Frantzeskaki N., Coenen L., (2019). Impacts of Urban Living Labs on Sustainability Transitions: Mechanisms and Strategies for Systemic Change through Experimentation. *European Planning Studies*, 27(2), pp. 229-57. doi:10.1080/09654313.2018.1504895.
20. William, M., and Me, J. (2013). *The cyborg self and the networked city*. MIT Press.
21. Yvonne F. (2014) *Chances and Challenges for Social Urban Living Labs in Urban Research*. Conference paper September.